

SYLABUS

DOTYCZY CYKLU KSZTAŁCENIA 2024-2026

(skrajne daty)

Rok akademicki 2024/2025

1. PODSTAWOWE INFORMACJE O PRZEDMIOCIE

Nazwa przedmiotu	<i>Praktyka dialogu międzykulturowego. Spory-mediacje-koncyliacje</i>
Kod przedmiotu*	
nazwa jednostki prowadzącej kierunek	Instytut Filozofii, Instytut Historii
Nazwa jednostki realizującej przedmiot	Instytut Filozofii
Kierunek studiów	Komunikacja międzykulturowa
Poziom studiów	Studia II stopnia (magisterskie)
Profil	Ogólnoakademicki
Forma studiów	Stacjonarne
Rok i semestr/y studiów	Rok I, semestr II
Rodzaj przedmiotu	Przedmiot fakultatywny
Język wykładowy	Język polski
Koordinator	Dr Marcin Subczak
Imię i nazwisko osoby prowadzącej / osób prowadzących	Dr Marcin Subczak

* -opcjonalnie, zgodnie z ustaleniami w Jednostce

1.1. Formy zajęć dydaktycznych, wymiar godzin i punktów ECTS

Semestr (nr)	Wykt.	Ćw.	Konw.	Lab.	Sem.	ZP	Prakt.	Inne (jakie?)	Liczba pkt. ECTS
2	15								2

1.2. Sposób realizacji zajęć zajęcia w formie tradycyjnej zajęcia realizowane z wykorzystaniem metod i technik kształcenia na odległość**1.3 Forma zaliczenia przedmiotu (z toku) (egzamin, zaliczenie z oceną, zaliczenie bez oceny)**

Zaliczenie z oceną

2. WYMAGANIA WSTĘPNE

STUDENT POWINIEN DYSPONOWAĆ SZCZEGÓŁOWĄ WIEDZĄ HISTORYCZNĄ I WIEDZĄ O KULTURZE NA POZIOMIE SZKOŁY ŚREDNIEJ, A TAKŻE PREZENTOWAĆ UMIEJĘTNOŚĆ PRACY Z TEKSTEM LITERACKIM I

NAUKOWYM. PONADTO POWINIEN ZNAĆ SPECYFIKĘ DYSCYPLINY JAKĄ JEST KOMUNIKACJĄ MIĘDZYKULTUROWĄ, ROZUMIEĆ JEJ ISTOTĘ, PRZEDMIOT, ZNACZENIE I MIEJSCE W STRUKTURZE NAUK.

3. CELE, EFEKTY UCZENIA SIĘ, TREŚCI PROGRAMOWE I STOSOWANE METODY DYDAKTYCZNE

3.1 Cele przedmiotu

C ₁	Zaznajomienie studentów z podstawowymi zagadnieniami dotyczącymi praktyki dialogu międzykulturowego, form i płaszczyzn komunikacji, a także jej międzykulturowych kontekstów
C ₂	Przedstawienie istoty, roli i znaczenia sporów (zagrożeń i wyzwań) w dialogicznych relacjach międzykulturowych; wskazanie na ich źródła i konsekwencje
C ₃	Zwrócenie uwagi na mediacyjny i koncyliacyjny wymiar dialogu międzykulturowego w wybranych aspektach i kontekstach (instytucjonalno-organizacyjnym, religijnym, politycznym, medialnym i globalizacyjnym)

3.2 Efekty uczenia się dla przedmiotu

EK (efekt uczenia się)	Treść efektu uczenia się zdefiniowanego dla przedmiotu	Odniesienie do efektów kierunkowych ¹
EK_1	STUDENT ZNA I ROZUMIE ISTOTĘ DIALOGU MIĘDZYKULTUROWEGO, A TAKŻE ŚWIADOM JEST ZŁOŻONOŚCI I UWARUNKOWAŃ PROCESU DIALOGICZNEGO	KW_01
EK_2	STUDENT POTRAFI KRYTYCZNIE IDENTYFIKOWAĆ KULTUROWE ŹRÓDŁA SPORÓW WYSTĘPUJĄCE W PROCESIE KOMUNIKACJI I DIALOGU, A TAKŻE DOSTRZEGA ICH NASTĘPSTWA ORAZ KONSEKWENCJE	KU_03
EK_3	STUDENT JEST GOTÓW DO ZAPROPONOWANIA POSTAWY MEDIACYJNO-KONCYLIACYJNEJ W KONTEKŚCIE DIALOGU MIĘDZYKULTUROWEGO, OPARTEJ O ŚWIADOMOŚĆ WARTOŚCI KOMPETENCJI MIĘDZYKULTUROWYCH I ZNAJOMOŚĆ WYBRANYCH MODELI DIALOGU ORAZ KOMUNIKACJI	K_K01

3.3 Treści programowe

A. Problematyka wykładu

Treści merytoryczne:

W.1: Dialog w instytucjach i organizacjach zróżnicowanych kulturowo.

Zróżnicowanie kulturowe organizacji – wielokulturowość w organizacjach (pluralizm, akulturacja, integracja). Szanse i zagrożenia struktur wielokulturowych. Wymiary zróżnicowania międzykulturowego w strukturach zatrudnienia: wymiary pierwotne, wtórne i wymiary trzeciego rzędu. Kompetencje międzykulturowe jako podstawa dialogu: budowanie relacji, efektywność, odpowiedniość, adaptacja. Zdolność do rozumienia przedstawicieli innych kultur jako podstawa kompetencji międzykulturowych. Wybrane modele dialogu

¹ W przypadku ścieżki kształcenia prowadzącej do uzyskania kwalifikacji nauczycielskich uwzględnić również efekty uczenia się ze standardów kształcenia przygotowującego do wykonywania zawodu nauczyciela.

międzykulturowego i komunikacji: 1. Model linearny (nadawca, odbiorca, przekaz); 2. Model cybernetyczny (przepustowość kanału komunikacji – kodowanie i dekodowanie); 3. Model wspólnoty doświadczeń; 4. Model kompetencji komunikacyjnych; 5. Transakcyjny model komunikacji międzykulturowej. Dialog między kulturą narodową a kulturą organizacyjną (korporacyjną). Dialog wobec podejścia *dywergencyjnego* i *konwergencyjnego* w zarządzaniu międzykulturowym.

W.2: Akulturacja jako przejaw dialogu międzyreligijnego.

Inkulturacja, asymilacja, akulturacja – znaczenie, procesy i formy. Relacja między religią a kulturą. Religia jako czynnik procesów asymilacyjnych i budowania komunikacji międzykulturowych. Modele dialogu i procesów asymilacyjnych: model konfliktowy (dychotomiczny) – Żydzi i muzułmańscy Palestyńczycy, Czeczeni a Rosjanie, islamscy Albańczycy a prawosławni Serbowie; model separacyjny (segregacyjny) – Indie i wyznawcy hinduizmu, sikhizmu, islamu, dżinizmu, buddyizmu; model adaptacji strukturalnej przy odrębności kulturowej i religijnej – protestanci i katolicy; model asymilacji strukturalnej i częściowej akulturacji o uniwersalnym charakterze – religie uniwersalne; model asymilacji synkretycznej; model pluralistyczny – współwystępowanie w jednym systemie społeczno-kulturowym różnych religii i grup wyznaniowych. Rewitalizacja islamu. Religia jako forma dialogu międzykulturowego w procesie globalizacji.

W.3: Zagrożenia i wyzwania dla dialogu międzykulturowego.

Stereotypy i uprzedzenia jako bariery skutecznej i korzystnej komunikacji. Stereotypy jako *obrazy w naszych głowach* (teza Waltera Lippmanna). Eksplikacyjna i poznawcza funkcja stereotypów. Stereotyp jako forma świadomości społecznej. Rola stereotypów narodowych w procesie zakłóconego dialogu. Uprzedzenia: ujęcie poznawcze, retoryczne i motywacyjne. Uprzedzenia jako generalizacja postawy niechęci wobec obcych jednostek lub grup. Komponent działania i component emocjonalny jako składnik uprzedzenia i jego destrukcyjna dla dialogu funkcja.

Dialog i dyskusja wobec konfliktu i agresji. Potrzeba dialogu w zakresie postrzegania bezpieczeństwa lokalnego i międzynarodowego. Wojna jako zjawisko społeczne a dialog. Dialog w obronie praw człowieka. Bariery dialogu: etnocentryzm, europocentryzm.

W.4: Praktyka dialogu międzykulturowego. Europejski Rok Dialogu Międzykulturowego (2008).

Inicjatywa Roku Dialogu Międzykulturowego jako wyraz propagowania postaw poszanowania różnorodności kulturowej, respektowania równych szans, ukazywania lokalnych kontekstów wielokulturowości, promocji tolerancji i budowie dialogu. Procedury i organizacje przygotowujące. Definicja dialogu międzykulturowego dla potrzeb Europejskiego Roku Dialogu Międzykulturowego. Budżet i kalendarium obchodów. Promocja Europejskiego Roku Dialogu Międzykulturowego i instytucja jego ambasadorów. Dialog międzykulturowy na uniwersytecie (przykład Uniwersytetu Jagiellońskiego). Projekty na rzecz dialogu międzykulturowego. Ogólnounijne projekty flagowe. Polskie projekty. Współpraca w ramach projektów międzynarodowych i unijnych.

W.5: Ukraina a Polska. Praktyka kształtowania dialogicznego zachowania młodzieży.

Obraz przeszłości w poglądach młodzieży regionu przygranicznego. Osobliwości psychologiczne etnicznych stereotypów młodzieży ukraińskiej. Tolerancja jako składnik osobowości. Analiza i rozumienie patriotyzmu jako składnika osobowości. Procesy migracyjne i problem nietolerancji. Problem międzykulturowych interakcji. Pytanie o możliwość i formę dialogu międzykulturowego w perspektywie trudnej historii, stereotypów, uprzedzeń i nietolerancji.

W.6: Rola i znaczenie mediów w procesie dialogu międzykulturowego.

Dialog medialny jako dialog *zapośredniczony* (redukcja sygnałów). Obrazy wirtualne i fakty medialne jako jednostki dialogu. Kultura medialna: obiektywizm, formalizacja, idealizacja. Media jako środek i narzędzie dialogu. Powstanie społeczeństwa medialnego. Rodzaje mediów i ich wpływ na komunikację. Media i dialog międzykulturowy w świetle nowych pojęć: sieć (nowa forma organizacji społecznej); informacja (semantyczna przestrzeń czekająca na wypełnienie); interfejs; archiwum; interaktywność; symulacja (powtarzalność).

W.7: Dzieci trzeciej kultury a dialog międzykulturowy.

Jaźń *proteiczna* i rozumienie określenia *dzieci trzeciej kultury* (teza Johna i Ruth Hill Useem). Tożsamość i przynależność kulturowa *wszędzie i nigdzie*. Alienacja i akceptacja. Kategorie *dzieci trzeciej kultury*: obcokrajowiec, adoptowany, ukryty imigrant, lustro. Osobowość *ludzi trzeciej kultury*. *Dzieci trzeciej kultury* jako międzykulturowi negocjatorzy. Myślenie *dywergencyjne* jako czynnik budujący pozytywne efekty dialogu międzykulturowego.

W.8: Dialog w epoce globalizacji.

Wielokulturowość i międzykulturowość. Pytanie o obecność i istotę dialogu w przestrzeni ponowoczesności. Płynność rzeczywistości a kwestia tożsamości dialogicznej. Ponowoczesna epizodyczność, fragmentaryzacja i niekonsekwencja jako ramy współczesnego dialogu. „Płynny dialog” w epoce płynnej rzeczywistości? Tymczasowość porozumienia i efemeryczność komunikacji. Ponowoczesna „moralność bez etyki” i dialogiczne kreowanie „płynnej moralności”.

3.4 Metody dydaktyczne

Wykład z prezentacją multimedialną

4. METODY I KRYTERIA OCENY

4.1 Sposoby weryfikacji efektów uczenia się

Symbol efektu	Metody oceny efektów uczenia się (np.: kolokwium, egzamin ustny, egzamin pisemny, projekt, sprawozdanie, obserwacja w trakcie zajęć)	Forma zajęć dydaktycznych (w, ćw., ...)
EK_01	OBSERWACJA I OCENA INDYWIDUALNEJ AKTYWNOŚCI W TRAKCIE ZAJĘĆ; ZALICZENIE W FORMIE USTNEJ ODPOWIEDZI NA PYTANIA DOTYCZĄCE ZAGADNIEŃ PREZENTOWANYCH I OMAWIANYCH W TRAKCIE ZAJĘĆ	WYKŁAD
EK_02	OBSERWACJA I OCENA INDYWIDUALNEJ AKTYWNOŚCI W TRAKCIE ZAJĘĆ; ZALICZENIE W FORMIE USTNEJ ODPOWIEDZI NA PYTANIA DOTYCZĄCE ZAGADNIEŃ PREZENTOWANYCH I OMAWIANYCH W TRAKCIE ZAJĘĆ	WYKŁAD
EK_03	OBSERWACJA I OCENA INDYWIDUALNEJ AKTYWNOŚCI W TRAKCIE ZAJĘĆ; ZALICZENIE W FORMIE USTNEJ ODPOWIEDZI NA PYTANIA DOTYCZĄCE ZAGADNIEŃ PREZENTOWANYCH I OMAWIANYCH W TRAKCIE ZAJĘĆ	WYKŁAD

4.2 Warunki zaliczenia przedmiotu (kryteria oceniania)

WARUNKIEM KONIECZNYM ZALICZENIA PRZEDMIOTU JEST OBECNOŚĆ STUDENTA W TRAKCIE ZAJĘĆ. DOPUSZCZALNA JEST JEDNA NIEOBECNOŚĆ, A KAŻDA KOLEJNA WYMAGAĆ BĘDZIE INDYWIDUALNEGO

ZALICZENIA, W TRAKCIE KTÓREGO STUDENT ODPOWIADAŁ BĘDZIE NA PYTANIA DOTYCZĄCE MATERIAŁU REALIZOWANEGO W CZASIE OPUSZCZONYCH ZAJĘĆ.

KRYTERIUM OCENY STANOWI WERBALNA AKTYWNOŚĆ ORAZ POZIOM MERYTORYCZNEGO PRZYGOTOWANIA STUDENTA, WERYFIKOWANY W CZASIE DYSKUSJI PROBLEMOWEJ PRZEPROWADZANEJ W TRAKCIE ZAJĘĆ, A TAKŻE PODCZAS ZALICZENIA W FORMIE USTNEJ ODPOWIEDZI NA PYTANIA DOTYCZĄCE ZAGADNIEŃ PREZENTOWANYCH I OMAWIANYCH W TRAKCIE ZAJĘĆ.

- ocena „niedostateczna” (2.0): student nawet w stopniu elementarnym i znikomym nie posiada wiedzy w zakresie omawianych w trakcie zajęć zagadnień. Wykazuje się całkowitą nieznanymi podstawowych pojęć, problemów i faktów dotyczących praktyki dialogu międzykulturowego.

- ocena „dostateczna” (3.0): wiedza studenta w zakresie omawianych w trakcie zajęć zagadnień jest powierzchowna i niekompletna. Wykazuje się on jedynie znajomością podstawowych pojęć, problemów i faktów dotyczących praktyki dialogu międzykulturowego, ale bez ich rozwinięcia, uzasadnienia oraz głębszego zrozumienia i osadzenia w szerszym kontekście cywilizacyjno-kulturowym. Jedynie pobieżnie student wie, czym jest zróżnicowanie międzykulturowe w strukturach zatrudnienia (wykład 1), wyłącznie hasłowo przytacza takie pojęcia jak: inkulturacja, asymilacja, akulturacja (wykład 2). Identyfikuje tylko nieliczne zagrożenia i wyzwania dialogu międzykulturowego (wykład 3); nie potrafi wskazać żadnych inicjatyw zorganizowanych wokół Europejskiego Roku Dialogu Międzykulturowego (wykład 4); jest świadom problemów egzystencji na pograniczu kultur, ale bez uwzględnienia historii, stereotypów, uprzedzeń i nietolerancji (wykład 5). Wie, że media odgrywają zasadniczą rolę w procesie dialogu międzykulturowego, ale nie potrafi podać przykładów ani kontekstów (wykład 6); nie zna określenia „jaźni *proteicznej*” ani nie rozumie zjawiska *dzieci trzeciej kultury* (wykład 7). Ma świadomość istnienia ponowoczesności, ale nie rozumie jej wpływu na praktykę dialogu (wykład 8).

- ocena „dobra” (4.0): student wie, czym jest zróżnicowanie międzykulturowe w strukturach zatrudnienia (wykład 1) i potrafi przytoczyć jego wymiary (pierwotne, wtórne, trzeciego rzędu). Zna i rozumie takie pojęcia jak: inkulturacja, asymilacja, akulturacja, choć nie w stopniu wyczerpującym (wykład 2). Identyfikuje większość zagrożeń i wyzwań dialogu międzykulturowego (wykład 3); potrafi wskazać niektóre z inicjatyw zorganizowanych wokół Europejskiego Roku Dialogu Międzykulturowego (wykład 4); jest świadom problemów egzystencji na pograniczu kultur – widzi rolę historii, stereotypów, uprzedzeń i nietolerancji (wykład 5). Wie, czym jest „kultura medialna”, zna jej cechy: obiektywizm, formalizacja, idealizacja (wykład 6); zna określenie „jaźni *proteicznej*”, rozumie zjawisko *dzieci trzeciej kultury* (wykład 7). Ma świadomość istnienia ponowoczesności, rozumie jej wpływ na praktykę dialogu (wykład 8).

- ocena „bardzo dobra” (5.0): student wie, czym jest zróżnicowanie międzykulturowe w strukturach zatrudnienia (wykład 1) i potrafi przytoczyć jego wymiary, identyfikuje też bezbłędnie wybrane modele dialogu międzykulturowego i komunikacji. Dobrze zna i rozumie takie pojęcia jak: inkulturacja, asymilacja, akulturacja, (wykład 2) oraz potrafi wskazać modele dialogu i procesów asymilacyjnych. Bezbłędnie i wszechstronnie identyfikuje bardzo wiele zagrożeń i wyzwań dialogu międzykulturowego (wykład 3). Potrafi omówić wiele inicjatyw zorganizowanych wokół Europejskiego Roku Dialogu Międzykulturowego (wykład 4); jest świadom problemów egzystencji na pograniczu kultur – widzi rolę historii, stereotypów,

uprzedzeń i nietolerancji (wykład 5). Wie, czym jest „kultura medialna”, zna jej cechy: obiektywizm, formalizacja, idealizacja; jest świadom istnienia mediów jako środka i narzędzia dialogu, a także potrafi opisać i scharakteryzować powstanie społeczeństwa medialnego (wykład 6); zna określenie „jaźni proteicznej”, rozumienie zjawisko *dzieci trzeciej kultury*, potrafi wskazać *kategorie dzieci trzeciej kultury (obcokrajowiec, adoptowany, ukryty imigrant, lustro)* i osobowość *ludzi trzeciej kultury* (wykład 7). Ma świadomość specyfiki ponowoczesności, rozumie jej wpływ na praktykę dialogu; rozumie ponowoczesną epizodyczność, fragmentaryzacja i niekonsekwencja jako ramy współczesnego dialogu. Identyfikuje ponowoczesną „moralność bez etyki” i dialogiczne kreowanie „płynnej moralności” (wykład 8).

5. CAŁKOWITY NAKŁAD PRACY STUDENTA POTRZEBNY DO OSIĄGNIĘCIA ZAŁOŻONYCH EFEKTÓW W GODZINACH ORAZ PUNKTACH ECTS

Forma aktywności	Średnia liczba godzin na zrealizowanie aktywności
Godziny z harmonogramu studiów	15
Inne z udziałem nauczyciela akademickiego (udział w konsultacjach, egzaminie)	5
Godziny niekontaktowe – praca własna studenta (przygotowanie do zajęć, egzaminu, napisanie referatu itp.)	30
SUMA GODZIN	50
SUMARYCZNA LICZBA PUNKTÓW ECTS	2

* Należy uwzględnić, że 1 pkt ECTS odpowiada 25-30 godzin całkowitego nakładu pracy studenta.

6. PRAKTYKI ZAWODOWE W RAMACH PRZEDMIOTU

wymiar godzinowy	Nie przewidziano
zasady i formy odbywania praktyk	Nie przewidziano

7. LITERATURA

Literatura podstawowa:

Czajka A., *Kultura jako rozmowa. Problemy porozumienia międzykulturowego i międzyreligijnego*, Wydawnictwo Naukowe UKSW, Warszawa 2020, *O przekraczaniu granic*, s. 141-154

Duszak A., *Tekst, dyskurs, komunikacja międzykulturowa*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1984, r. 5: *Kulturowe uwarunkowania dyskursu*, s. 242-324

Filippowa I., Stepulak M. (red.), *Ukraina a Polska: problemy teoretyczne procesu społeczno-kulturowego i praktyka kształtowania dialogicznego zachowania młodzieży*, Wyższa Szkoła Ekonomii i Innowacji w Lublinie, Lublin 2016, 2.8: *Właściwości i techniki dialogu interpersonalnego i społecznego*, s. 113-122

- Gawlikowski K., *Dialog międzykulturowy: „inspirująca koncepcja” czy konieczność*, [w:] *Kultury świata w dialogu*, (red.) Czajka A., Wydawnictwo Naukowe UKSW, Warszawa 2012, s. 269-317
- Kosmala-Kozłowska M., *Dialog Zachód-Azja Wschodnia w dziedzinie praw człowieka. Wizje i praktyka*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2013, r. 3: *Struktura dialogu*, s. 140-217
- Kusio U., *Dialog w komunikacji międzykulturowej. Ideaty a rzeczywistość*, Wydawnictwo UMCS, Lublin 2011, r. II: *Dialog – jego sensy i znaczenia*, s. 133-208
- Lubecka A., *Zarządzanie dialogiem międzykulturowym na przykładzie Europejskiego Roku Dialogu Międzykulturowego*, Księgarnia Akademicka, Kraków 2011, cz. I: s. 27-85
- Mikułowski Pomorski J., *Komunikacja międzykulturowa. Wprowadzenie*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej w Krakowie, Kraków 1999, 4: *Komunikacja*, s. 52-59
- Mikułowski Pomorski J., *Jak narody porozumiewają się ze sobą w komunikacji międzykulturowej i komunikowaniu medialnym. Nowa edycja*, Universitas, Kraków 2012, r. 14: *Dzieci „trzeciej kultury”*, s. 465-478
- Musiętowska E., *Reklama w komunikacji międzykulturowej*, [w:] *Pomiędzy kulturami. Szkice z komunikacji międzykulturowej*, (red.) M. Ratajczak, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2006, s. 159-178
- Paleczny T., *Interpersonalne stosunki międzykulturowe*, Wydawnictwo UJ, Kraków 2007, r. VI: *Modele interpersonalnych stosunków międzykulturowych*, s. 145-174
- Szopski M., *Komunikowanie międzykulturowe*, WSiP, Warszawa 2005, r. VI: *Niechęć do innych/obcych*, s. 70-82
- Świdarska M., *Obraz ciała kobiet w różnych kulturach*, [w:] *Komunikacja i zarządzanie międzykulturowe. Współczesne wyzwania prawno-organizacyjne*, (red.) G. Ignatowski, Ł. Sułkowski, Difin, Warszawa 2017, 194-203
- Zdanowski J., *Islam wobec wyzwań zacofania i rozwoju*, [w:] *Islam a globalizacja*, (red.) A. Mrozek-Dumanowska, J. Zdanowski, Askon, Warszawa 2005, s. 35-67
- Winkler R., *Zarządzanie komunikacją w organizacjach zróżnicowanych kulturowo*, Kraków 2008, r. 2: *Człowiek a komunikowanie się*, s. 39-98; r. 3: *Kulturowy wymiar komunikowania się*, s. 99-148
- Literatura uzupełniająca:
- Bolten J., *Interkulturowa kompetencja*, przeł. B. Andrzejewski, Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań 2006, r. 2: *Nie wiemy, co czynimy: o kulturowych uwarunkowaniach naszego działania*, s. 46-85
- Klimczak E. W., *Cienka czerwona linia. Rzecz o relacjach polsko-ukraińskich na przykładzie Kresów Południowo-Wschodnich Rzeczypospolitej we wrześniu 1939 r.*, [w:] *Polska-Słowacja-Ukraina. Trójpogranicze wielokulturowe*, red. Bonusiak A. (i in.) Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów 2014, s. 117-124

- Kotowicz-Borowy I., *Wpływ stereotypów na komunikację międzykulturową we współczesnej Polsce*, [w:] *Kompetencje międzykulturowe jako kapitał społeczności wielokulturowych*, red. J. Muszyńska (i in.), Wydawnictwo Akademickie Żak, Warszawa 2013, s. 137-149
- Kriegel K., Schmidt K., *Uczenie się i mediacje interkulturowe*, [w:] *Kompetencja interkulturowa w teorii i praktyce edukacyjnej*, red. M. Mackiewicz (i in.), Wydawnictwo Wyższej Szkoły Bankowej w Poznaniu, Poznań 2010, s. 65-80
- Paleczny T., *Nowe ruchy społeczne w warunkach globalizacji*, [w:] *Kulturowe i społeczne wyzwania współczesności*, red. M. Banaś (i in.), Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2010, s. 147-170
- Robotycki C., *Wielokulturowość i tolerancja w tradycjach Polski*, [w:] *Kultura w dialogu. Kampania 1001 działań na rzecz dialogu w Polsce*, red. J. Sanetra-Szeliga, R. Kusek, Kraków 2008, s. 26-41
- Trochowska K., *Kompetencje międzykulturowe dla bezpieczeństwa i obronności. Teoria i praktyka*, Akademia Obrony Narodowej, Warszawa 2016, r. 4: *Model operacjonalizacji kultury dla Sił Zbrojnych RP w teorii i praktyce*, s. 175-228

Akceptacja Kierownika Jednostki lub osoby upoważnionej